

חודש⁴⁵; יש מחז"ל שהתירו שימוש באמצעים למניעת הריון לאשה מינקת, כדי למנוע הריון נוסף, אשר יגרום להפסקת ההנקה⁴⁶; יש אף מי שהתיר הפלה במינקת⁴⁷.

[ד"ר 1234567]

הזמן הרגיל ליניקה הוא באשמורת השלישית של הלילה⁴⁸.

בעת ההנקה מופנים פני התינוק לדד האם⁴⁹.

משך הנקת התינוקות היה עד גיל שנתיים, ואפילו עד ארבע וחמש שנים⁵⁰, ואם גמלו יותר מוקדם נחשב הדבר לסכנה לתינוק, ולכן התירו למינקת שימוש במוך⁵¹. וכן גזרו חז"ל שלא תינשא מינקת לאיש אחר עד כ"ד חודש⁵². אמנם יש מי שכתב, שגם בזמן התלמוד לא הניקו רוב התינוקות עד כ"ד חודש⁵³.

מותר לתינוק לינוק כל זמן שירצה, ואין החלב מזיקו⁵⁴. יש שכתבו, שכלל שממעט התינוק בהנקה, יותר מוכשר הוא לתורה⁵⁵,

ואם מניקים זמן רב גורם לבנים שיהיו טפשים⁵⁶. אך כבר כתבו האחרונים, שטעות הוא בידם, ואף איסור הוא לגמול אותו קודם כ"ד חודש⁵⁷, או על כל פנים קודם י"ח חודש⁵⁸. בתורת הסוד מובא שאין לגמול את התינוק לפני זמנו, ולא יפה עושים לדחוק את השעה ולהקדים את הפסקת ההנקה⁵⁹.

יש מי שכתב, שהרוצה לשמור את הילד מן התחלואים, לא יהיה מזונו עד שנתיים אלא החלב, והוא המזון הטבעי⁶⁰, בין אם הוא בריא או חלוש⁶¹; ויש מי שכתב, שזמן יניקת הילד הוא עד ד' שנים לבריא, ועד ה' שנים לחולה, אם אינו יכול להיזון מלחם⁶².

אנשי המעמד היו מתפללים ביום החמישי על מיניקות שיניקות את בניהם⁶³.

אין במקורות חז"ל איזכור על הנקה מלאכותית מבקבוק, אך מוזכרת האפשרות לינוק מבעלי חיים, ואפילו מבעלי חיים האסורים באכילה⁶⁴.

סי' רמ אות כא; פת"ש יו"ד סי' פא סקט"ז; כף החיים, יו"ד סי' פא סקנ"ג; זבח צדק, אות ז. [58] שו"ת צמח צדק החדש סי' מה. [59] הובא בשם האר"י בבן איש חי, ב, פר' אמור, סי"ג. וראה בס' מאורי אור דל"ח ע"ב, שאין לגמול לפני הזמן, אם אין עיבור או עיכוב אחר. [60] צדה לדרך, מאמר א כלל ג פי"ד. [61] שד"ח שם. [62] מור וקציעה סי' כא. [63] תענית כז ב; איכה רבתי א נה. [64] יבמות קיד א. וראה בתוס' שבת קכא א ד"ה שמע מינה, שהיינו דוקא בתינוק בן שנים או שלש שנים. יש לציין כי שימוש בהזנת תינוקות שלא בהנקה, בין על ידי שימוש בחלב אם בכלי או בשימוש בחלב בעלי חיים היה מוכר בעולם

את התינוק בבקבוק, לא ימות בצמא. [45] ראה להלן הע' 191 ואילך. [46] ראה ע' מניעת הריון, הע' 227. [47] ראה ע' הפלה הע' 264-265. [48] ברכות ג א. [49] ברכות י א. [50] כתובות ס א. [51] יבמות יב ב. [52] כתובות ס א. [53] שו"ת חת"ס חאבה"ע"ז ח"א סי' ל. וראה בספרו של פרויס בתרגום האנגלי של רוזנר, עמ' 405, על מנהגי עמים שונים בענין משך ההנקה המקובל. [54] תוספתא סוטה ו א; ספרי בהעלותך יא ח; שה"ש רבה ד. [55] יש אומרים, שהובאו בשו"ת אדני פז סי' יז. [56] פלא יועץ, ע' יונקי שדים. [57] אדני פז, שם; פרי תואר על יו"ד פא ז; שד"ח מערכת ה"א, כלל מב; יפה ללב ח"א

תינוק הפולט חלב לאחר שינק אותו, אינו מוציא חלב כי אם חמאה⁶⁵.

שהוא סריס, אשר מקבל טיפול בהורמוני המין המתאימים ובסדר הנכון.

ג. רקע מדעי

יתרונות חלב-אם — החלב הוא נוזל ביולוגי המופרש מבלוטות מיוחדות בנקבות היונקים, ובכללם האדם, לצרכי הזנת וולדותיהן. חלביהם של היונקים שונים זה מזה בהרכבם הכמותי והאיכותי. אי לכך, סביר להניח שיש עדיפות וייחודיות לכל מין, שוולדותיו יקבלו את החלב המופרש על ידי אותו מין. אשר על כן, התקבלה ההנקה מבחינה רפואית ופסיכולוגית כדבר חיוני וחיובי ביותר, ועדיף על פני תחליפי חלב-אם למיניהם. ואמנם החוקרים מונים שורה ארוכה של יתרונות לחלב-אם על פני תחליפי חלב ממקורות אחרים⁷⁵:

הרכבים כימיים — חלב-אם מכיל ריכוזים נמוכים יותר של מלחים וחלבונים בהשוואה לחלב פרה, ולכן הוא עדיף ליילוד שתיפקוד כליותיו עדיין לא בשל דיו; הריכוזים היחסיים של זרחן וסידן בחלב-אם מתאימים הרבה יותר ליילוד מאשר בחלב פרה; הברזל בחלב-אם זמין יותר לשימוש של היילוד מאשר בחלב

המינקת זקוקה למזון מיוחד ועשיר יותר, כדי שיהיה לה חלב הרבה, ועליה להיזהר מלאכול מאכלים מסוימים, שעלולים להזיק לאיכות החלב⁶⁶. ואם היא מתאוה למאכלים אחרים — יש מי שכתב, שאוכלת כל מה שתמצה, ואפילו מאכלים הרעים לחלב, ואף על פי שימות הוולד, מפני שצער גופה קודם⁶⁷; ויש מי שכתב, שיכול הבעל לעכב, מפני סכנת הוולד⁶⁸.

ההנקה מהווה גורם מונע-הריון⁶⁹, אך לא בצורה מוחלטת, ובמיעוט המקרים גם אשה מינקת יכולה להרות, ולכן התיירו למינקת לשמש במוך⁷⁰.

הזכר יכול לעתים להפריש חלב⁷¹, ומצינו בתלמוד תיאור יוצא דופן של איש שנעשה לו נס ונפתחו לו דדין כדי אשה, והניק את בנו⁷². ובמדרש מובא, שמרדכי הניק את אסתר, כשלא מצא לה מינקת⁷³. מקרים דומים של הפרשת חלב מדדי איש תוארו על ידי אריסטו, ואפילו על ידי מחברים יותר קרובים לזמננו⁷⁴. יש לציין, שמצב כזה אפשרי שלא בדרך נס בזכר

ורש"י שם ד"ה ולא בחלב זכר. [72] שבת נג ב. [73] בראשית רבה ל ט; ילקוט שמעוני, אסתר, סי' תתרנג. אך ראה במדרש תהילים, כב כג, שאשתו של מרדכי הניקה את אסתר. [74] ראה בספרו של פרויס, בתרגומו האנגלי של רחנר, עמ' 410. [75] סיכום יתרונות שונים ראה בספר Jensen RG, *Handbook of Milk Composition* New York, 1995 ובמאמרים — Beaudry M, et al, *J Pediatr* 126:191, 1995; Dewey KG, et al, *J Pediatr* 126:696, 1995;

העתיק ובימי הביניים, אך תמותת התינוקות בהזנה מלאכותית היתה גבוהה מאד. רק בראשית המאה ה-20 החלה הצלחה בהזנה כזו. [65] ברכות סג ב. [66] כתובות ס ב, ושם סה ב, וברש"י שם. [67] רמב"ם אישות כא יא. [68] הרי"ף כתובות ס ב. וראה בטושו"ע אבהע"ז פ יב, ובח"מ שם. [69] רמז לכך בהושע א ח: 'ותגמל את לא רחמה, ותהר ותלד בן'. וראה ע' מניעת הריון הע' 80. [70] יבמות יב ב. [71] משנה מבשירין ו ז. וראה בחולין קיג ב,

התפתחות ולמידה — תינוקות הניזונים מהנקה סובלים פחות מבעיות התפתחותיות ומליקויי למידה בגיל הילדות⁷⁸.

פגים — חלב-אם חשוב במיוחד לפגים, אשר בנוסף לכל המעלות שנימנו לעיל, מסייע הוא גם למניעת דלקת הרסנית של המעינים⁷⁹.

יתרונות לאם — במחקר מקיף התברר כי להנקה יש יתרונות לא רק לתינוק אלא גם לאם, שכן ההנקה מפחיתה את שיעור סרטן השד בנשים מניקות בהשוואה לנשים שאינן מניקות⁸⁰, וכן מביאה לירידה בהתפתחות סרטן השחלות⁸¹.

מזרחית

משך ההנקה — במדינות מפותחות מומלץ להניק את התינוקות עד גיל ששה חודשים, ובמדינות מתפתחות ההמלצה היא להניק עד שלוש שנים, בגלל תנאי ההיגיינה הירודים במדינות אלו⁸².

חלב-אם מספק את כל הדרישות התזונתיות של התינוק, עד 4-6 חודשים, פרט לויטמינים A ו-D שצריך להוסיפם.

פרה, ולכן נדירה יותר אנמיה מחוסר ברזל בתינוק הניזון מחלב-אם.

עצירות וכאבי בטן — העיכול של חלב-אם קל יותר בגלל תכונותיו, ולכן אין התינוק סובל מעצירות וכאבי בטן, בהשוואה לחלב פרה.

רגישות לחלבון — החלבון של חלב פרה הוא זר לאדם, ולכן עלול הוא לגרום לרגישות בתינוקות, המתבטאת בשלשולים, הקאות, הפרעות נשימה, פריחות על העור, והפרעות התנהגותיות. שכיחות תופעה זו היא 0.5%-2%.

זיהומים וחיסונים — חלב-אם מכיל מרכיבים חיסוניים שונים, המעלים את תיגודת היילוד בפני זיהומים מגוונים⁷⁶. ואמנם במחקרים שונים נמצא כי תינוקות הניזונים מחלב אם סובלים פחות ממחלות שונות, כגון שלשולים, זיהומים בדרכי הנשימה, ודלקות אוזניים, ואולי אף הפחתה בהעברת נגיף האידס, בעיקר בששת החודשים הראשונים לחיים⁷⁷.

קשר פסיכולוגי — ההנקה יוצרת קשר פסיכולוגי חיובי וחשוב בין האם לתינוק.

Bogaard C, *Fam Med* 23:510, 1991; Freed GL, *JAMA* 269:243, 1993; *Arch Pediatr Adolesc Med* 157:237, 2003 [78]. CI, et al, *Lancet* 344:1319, 1994. necrotising entero-colitis = NEC — [79] Lucas A and Cole TJ *Lancet* 336:1519, 1990. Newcomb, et al, *N Engl J Med* [80] 330:81, 1994. Rosenblatt KA and [81] 330:81, 1994. Thomas DB, *Int J Epidemiol* 22:192, 1993. Cunningham A, *J Pediatr* 118:659, [82] 1991.

Wang YS and Wu SY, *J Hum Lactation* 12:27, 1996; American academy of Pediatrics, *Pediatrics* 106:346, 2000. [76] ראה ביחס לזיהומים שונים — Popkin BM, et al, *Pediatrics* 86:874, 1990; Wright AL, et al, *Arch Pediatr Adolesc Med* 149:758, 1995; Aniansson G, et al, *Pediatr Infect Dis J* 13:183, 1994; Takala AK, et al, *J Pediatr* 115:694, 1989; Piscane A, et al, *J Pediatr* 120:87, 1992. [77] ראה — Baucaner. *JAMA* 256:887. 1986: van den